

Πανεπιστήμιο: Όραμα και αποστολή

Συνέντευξη Charlot Bernard

1. Συζητώντας περί «αλλαγής»

Σταμέλος: Υπάρχει μία πραγματική αλλαγή του πανεπιστημίου ή μήπως απλά εκφράζουμε μια νοσταλγία για το παρελθόν; Το Πανεπιστήμιο, θεσμός πρωτίστως κοινωνικός, δε πρέπει να ακολουθεί τις κοινωνικές εξελίξεις;

Charlot : Νομίζω ότι μπορούμε να ξεκινήσουμε από τον Bourdieu. Δεν μπορούμε να υποτιμήσουμε τον κοινωνικό χαρακτήρα του πανεπιστημίου. Τι λέει ο Bourdieu; Λέει δύο πράγματα και αυτό βοηθάει να κατασκευάσουμε μια προβληματική. Λέει, αρχικά, ότι το πανεπιστήμιο, όπως το σχολείο, είναι ένας κοινωνικός θεσμός. Αλλά λέει επίσης ότι το πανεπιστήμιο διαθέτει μια σχετική αυτονομία που καθορίζει την ιδιαιτερότητά του. Το πανεπιστήμιο είναι κοινωνικό αλλά η αστυνομία είναι επίσης κοινωνική, ο στρατός είναι κοινωνικός, η δικαιοσύνη είναι κοινωνική. Έτσι, πρέπει ταυτόχρονα να καταλάβουμε με ποιον τρόπο το πανεπιστήμιο είναι κοινωνικό και τι θέλει να πει η «σχετική αυτονομία» του. Αυτό οδηγεί, πιστεύω, σε δύο ερωτήσεις. Πρώτον, όντας

κοινωνικός θεσμός, το πανεπιστήμιο είναι θεσμός ποιας κοινωνίας; Και αυτές οι αλλαγές το κάνουν να κινείται προς ποιο τύπο κοινωνίας; Αυτές οι αλλαγές ανταποκρίνονται σε ποιο είδος κοινωνικής εξέλιξης; Αυτή είναι η πρώτη σειρά ερωτήσεων. Υπάρχει ακόμη μία δεύτερη ερώτηση. Το πανεπιστήμιο είναι κοινωνικό, αλλά έχει μία σχετική αυτονομία και το ζήτημα είναι το να καταλάβουμε τι συμβαίνει με αυτή τη σχετική αυτονομία. Τι είναι χαρακτηριστικό του πανεπιστήμιο και δεν μπορεί και δεν πρέπει να αλλάξει ειδάλλως παύει να είναι πανεπιστήμιο, παύει να ανταποκρίνεται στην ιδιαιτερότητά του; Η προβληματική είναι λοιπόν διπλή.

Σταμέλος: Λοιπόν, έχω κρατήσει δύο έννοιες που έχεις χρησιμοποιήσει, από τη μία, υπάρχουν η κοινωνία και οι αλλαγές της κι από την άλλη μεριά, η ιδιαιτερότητα του θεσμού. Αλλά την ίδια στιγμή για την κοινωνία τίθεται ένα ζήτημα εξουσίας.

Charlot :Ναι, ναι.

1.1. Η κοινωνία και οι αλλαγές του πανεπιστημίου: μαζικοποίηση, εμπορευματοποίηση, διεθνοποίηση, διαφοροποίηση

Σταμέλος: Ας αρχίσουμε λοιπόν από την κοινωνία και την εξουσία. Από την ιστορία του πανεπιστημίου βλέπουμε ότι το πανεπιστήμιο συνδεόταν πάντα με την εξουσία κάθε εποχής. Φυσικά, άλλοτε ήταν η εκκλησία άλλοτε ήταν ο αυτοκράτορας...

Charlot : ...ή το κράτος.

Σταμέλος: Έπειτα, πράγματι, ήταν το κράτος. Τον 19^ο και τον 20^ο αιώνα ήταν κυρίως ένας μηχανισμός παραγωγής και αναπαραγωγής των υπαλλήλων του κράτους.

Charlot: Ναι. Επί της ουσίας, πρέπει να κατανοήσουμε τι συμβαίνει στα πανεπιστήμια σε διάφορα μέρη του κόσμου. Έχω δύο τρόπους να απαντήσω, ένα γενικό τρόπο και με τη βραζιλιάνικη περίπτωση που έχει ενδιαφέρον και που γνωρίζω διότι την ζω από το 2003 αφού διδάσκω σε ένα ομοσπονδιακό πανεπιστήμιο. Πιστεύω ότι υπάρχουν τρεις θεμελιώδεις αλλαγές του πανεπιστημίου μέσα στη σύγχρονη κοινωνία, τρεις αλλαγές που αλληλοσυνδέονται. Κατά πρώτον, η εμπορευματοποίηση. Ποια είναι η κεντρική εξουσία; Ολοένα και περισσότερο είναι η αγορά, δεν είναι πλέον το κράτος. Κατά δεύτερον, υπάρχει μια διαδικασία που συνδέεται με την πρώτη: η διεθνοποίηση. Και τρίτη διαδικασία που μου φαίνεται θεμελιώδης, η διαφοροποίηση των μορφών ανώτατης εκπαίδευσης. Ας ξεκινήσουμε από την εμπορευματοποίηση. Ολοένα και περισσότερο, το πανεπιστήμιο θεωρείται μια υπηρεσία, όχι μια δημόσια υπηρεσία, ένα δημόσιο αγαθό, αλλά μια κερδοφόρα υπηρεσία. Έτσι βγαίνει όλο και περισσότερο από τη σφαίρα του κράτους, όχι για να εισέλθει σε μια σφαίρα πολιτισμικής πανεπιστημιακής αυτονομίας, αλλά σε μια σφαίρα αγοράς. Στη Βραζιλία είναι σαφές: το 85 % των φοιτητών πηγαίνει σε ιδιωτικό πανεπιστήμιο.

Σταμέλος: Εντυπωσιακό!

Charlot: Η περίπτωση της Βραζιλίας είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα, επειδή τα παιδιά των πλουσίων ή της ανώτερης μεσαίας τάξης πηγαίνουν σε δημόσιο πανεπιστήμιο!

Σταμέλος: Αλήθεια;

Charlot: Τα παιδιά των φτωχών δεν πηγαίνουν πουθενά, τα παιδιά των κατώτερων μεσαίων τάξεων πηγαίνουν σε ιδιωτικό πανεπιστήμιο όπου πληρώνουν. Γενικά, παρακολουθούμε μια εμπορευματοποίηση όπου, ολοένα και περισσότερο, το πανεπιστήμιο θεωρείται μια προσοδοφόρα υπηρεσία, η οποία οφείλει να παράγει

οικονομικά αγαθά, τα οποία πρέπει να αποφέρουν χρήματα. Και σίγουρα, αυτή η λογική οδηγεί σε μια ιδιωτικοποίηση του πανεπιστημίου. Δεύτερη τρέχουσα διαδικασία: η διεθνοποίηση. Συνδέεται στενά με την εμπορευματοποίηση. Η συμφωνία της Μπολόνια του 1998 ακολουθήθηκε από τη στρατηγική της Λισαβόνας, η οποία θέτει ως ευρωπαϊκό στόχο τη δημιουργία μιάς οικονομίας της γνώσης η οποία θα είναι η πιο ανταγωνιστική και η πιο δυναμική στον κόσμο το 2010. Η ευρωπαϊκή πανεπιστημιακή αναδιοργάνωση γίνεται μέσα σε μια λογική οικονομίας.

Σταμέλος: Την ίδια στιγμή η στρατηγική της Λισαβόνας απέτυχε.

Charlot: Απέτυχε, ναι, αλλά είχαμε μία διεθνοποίηση που συνοδεύει την εμπορευματοποίηση. Όλο και περισσότερο, βλέπουμε να φτάνουν, και στη Βραζιλία είναι ξεκάθαρο, πανεπιστημιακά προϊόντα από το εξωτερικό. Πρόσφατα έλαβα μια προπαγάνδα (διαφήμιση), δεν ξέρω ποιας χώρας, για ένα πτυχίο στη θεολογία. Έχω ήδη λάβει επίσης, κι εσύ χωρίς αμφιβολία έχεις λάβει, προτάσεις για την απόκτηση διδακτορικού τίτλου κ.λπ.

Σταμέλος: Ναι, πράγματι.

Charlot: Η προπαγάνδα λέει: Δεν έχετε εξετάσεις κατά την έξοδο, ούτε εργασίες να κάνετε. Πρέπει μόνο να στείλετε χρήματα! Και βλέπουμε όλο και περισσότερο προτάσεις που δεν προέρχονται από ιδιωτικά πανεπιστήμια, αλλά από τα συστήματα των ΜΜΕ, των μεγάλων ΜΜΕ ή από διεθνείς επιχειρήσεις. Στη Βραζιλία, τα κερδοσκοπικά ιδιωτικά πανεπιστήμια που αντιπροσωπεύουν τα τρία τέταρτα των ιδιωτικών, διότι υπάρχει κι ένας καθολικός ιδιωτικός τομέας, συχνά διευθύνονται από μεγάλες πολυεθνικές που δεν ψάχνουν παρά πως να κερδίσουν χρήματα. Έτσι, έχουμε εμπορευματοποίηση και διεθνοποίηση. Αλλά επίσης έχουμε και διαφοροποίηση. Και

πιστεύω ότι η διαφοροποίηση είναι μια θεμελιώδης απάντηση στο ερώτημα που έθεσες στην αρχή πάνω στο κοινωνικό. Υπάρχουν πολλοί περισσότεροι φοιτητές που μπορούν να εισέλθουν στο πανεπιστήμιο από κάθε άλλη φορά κι αυτό είναι πολύ καλό, είναι αντιληπτό σε μεγάλες χώρες όπως είναι η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία. Για αυτές τις χώρες, αυτή η εξέλιξη είναι σημαντική γιατί αυτός ο νέος τύπος πανεπιστημίου μπορεί να φτάσει στο εσωτερικό της χώρας. Αυτό δε συνέβαινε πριν. Αυτή είναι η θετική πλευρά, αλλά την ίδια στιγμή, αυτό συνοδεύεται από υπερβολική διαφοροποίηση των μορφών του πανεπιστημίου. Υπάρχουν ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης που δεν είναι πανεπιστήμια, είναι σχολές. Εδώ για παράδειγμα δεν έχεις παρά μία σχολή που κάνει νομική και μία σχολή που δεν κάνει παρά μόνο διοίκηση. Και ο αριθμός των σχολών (ιδιωτικών, σίγουρα) εκτοξεύθηκε εδώ και κάποια χρόνια. Υπάρχουν επίσης τοπικά ιδιωτικά πανεπιστήμια, πολύ τοπικά. Αναγνωρίζω ότι έχουν οπωσδήποτε ένα ρόλο συχνά θετικό, διότι απορροφούν άτομα σε μία απόσταση 100 χιλιομέτρων γύρω τους που δεν υπάρχει τίποτα – διότι δεν είναι Ελλάδα ή Γαλλία που σε μια απόσταση 100 χιλιομέτρων θα βρεις ένα δημόσιο πανεπιστήμιο. Εκεί δεν υπάρχει τίποτα. Αλλά τι κάνουν; Κάνουν μαθήματα. Και προφανώς δεν υπάρχει έρευνα. Είναι, στην πραγματικότητα, μια προέκταση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Υπάρχουν, άλλωστε, πανεπιστήμια δημόσια, παραδοσιακά, που προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τα κύματα φοιτητών που καταφτάνουν, με τους φοιτητές τους ολοένα και πιο διαφορετικούς. Υπάρχει επίσης η εξ αποστάσεως εκπαίδευση που αναπτύσσεται ολοένα και περισσότερο συνοδευόμενη από έναν «επικό» Λόγο περί κυβερνοκουλτούρας που δεν αντιστοιχεί καθόλου σε αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα, διότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι σήμερα ένας χώρος τεράστιας πανεπιστημιακής αποτυχίας. Υπάρχουν, τέλος, δημόσιες πανεπιστημιακές πολιτικές με βάση το

γερμανικό μοντέλο, που προσπαθούν να κατασκευάσουν κάποια κέντρα αριστείας, ή πάνω στο γαλλικό μοντέλο, που προσπαθούν να βάλουν τα πανεπιστήμια σε δίκτυα αριστείας, ή πάνω στο μοντέλο των Κάτω Χωρών [Ολλανδία] (και της Αυστραλίας νομίζω), που προσπαθούν να εξειδικεύσουν κάθε πανεπιστήμιο σε έναν τομέα αριστείας. Όλα αυτά ονομάζονται «πανεπιστήμιο», «ανώτατη εκπαίδευση». Αλλά είναι τελείως διαφορετικά. Έτσι έχουμε μια ανάπτυξη, μια μαζικοποίηση που, από μια άποψη, είναι μια μορφή εκδημοκρατισμού, άρα μια θετική αλλαγή. Παράλληλα, συνοδεύεται από μια διαφοροποίηση που επιτρέπει στις άρχουσες τάξεις να διατηρήσουν τον ελιτισμό τους. Ανοίγουμε πανεπιστήμια παντού, αλλά οι νέοι των προνομιούχων τάξεων δεν πάνε σε οποιοδήποτε πανεπιστήμιο ή σε οποιονδήποτε κλάδο σπουδών. Στη Γαλλία υπάρχουν οι διαγωνισμοί των "grandes écoles" ή μπαίνουν στα ελιτίστικα πανεπιστήμια. Στη Βραζιλία στοχεύουν στην ιατρική ή τη νομική σε δημόσια πανεπιστήμια ή σε μεγάλα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Τα παιδιά της αφρικανικής ελίτ δεν πάνε πλέον σε ένα τοπικό πανεπιστήμιο, πάνε στις ΗΠΑ, στην Αγγλία, στη Γαλλία, εάν είναι δυνατό σε πανεπιστήμια με κύρος. Έτσι, ταυτόχρονα, στη σύγχρονη κοινωνία, γινόμαστε μάρτυρες μιας πανεπιστημιακής ανάπτυξης αλλά και μιας συντήρησης των ελιτίστικών τομέων.

Σταμέλος: Μπορούμε να μιλήσουμε για τις συνέπειες;

Charlot: Συνέπειες που έχουν να κάνουν με τη ζωή των καθηγητών και των φοιτητών. Αυτό που αναπτύσσεται, μαζί με τη διαφοροποίηση, είναι ένα σύστημα ειδικής αξιολόγησης, δημόσιας ή, κάποιες φορές, ιδιωτικής. Υπάρχουν τώρα μεγάλες επιχειρήσεις πανεπιστημιακής αξιολόγησης διότι με αυτή τη διαφοροποίηση δεν ξέρουμε καλά πόσο αξίζει ένα πτυχίο. Το πτυχίο θα έχει διαφορετική αξία ανάλογα με την περιοχή που έχει απονεμηθεί και ετοιμαστεί. Όταν πρόκειται για μια μικρή σχολή

νομικής που ανοίγει αποκλειστικά για να κερδίσει χρήματα, που δέχεται τον οποιονδήποτε, πρέπει να αξιολογείται το πτυχίο που απονέμει. Στη Βραζιλία, μόνο το 18% πετυχαίνει στις εξετάσεις του Δικηγορικού Συλλόγου. Μία μεγάλη μερίδα φοιτητών πλήρωσε ακριβά, σε μια ιδιωτική σχολή χαμηλού επιπέδου, για να πάρει ένα πτυχίο που δεν επιτρέπει την απόκτηση ούτε της δικηγορικής κάρτας. Έτσι η μαζικοποίηση, μαζί με τη διαφοροποίηση οδηγούν στην ανάπτυξη, όλο και περισσότερο, της διαδικασίας της αξιολόγησης, διότι η αγορά θέλει να ξέρει την ποιότητα του προϊόντος. Μία μη πανεπιστημιακή αξιολόγηση της αξίας του πτυχίου του πανεπιστημίου ή του ίδιου του πανεπιστημίου.

Σταμέλος: Μίλησες για διάφορες μορφές πανεπιστημίου, δηλαδή για ένα τύπο «κρεολοποίησης» του πανεπιστημίου, του οποίου τα χαρακτηριστικά διαβρώνονται. Μήπως τελικά δεν έχουμε πια ανάγκη το πανεπιστήμιο;

Charlot: Ποιο ήταν το πανεπιστήμιο, ουσιαστικά, στο παρελθόν; Την εποχή του Αβελάρδου και μερικών άλλων; Ήταν ένας τόπος παραγωγής και μετάδοσης της γνώσης. Παραγωγή και μετάδοση μιας πολιτισμικής κληρονομιάς από γενιά σε γενιά. Και κάπως έτσι λειτούργησε για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό δε σημαίνει ότι δεν είχε επαγγελματική λειτουργία. Πάντα συνδεόταν με επαγγελματικές καταστάσεις στην ιατρική, στη νομική ή ακόμα και σε σχολές τεχνών που άνοιγαν πολυάριθμες κοινωνικές θέσεις. Αλλά σήμερα είναι η αγορά που λαμβάνει, όλο και πιο πολύ και όλο και πιο άμεσα, τις αποφάσεις. Είναι όλο και λιγότερο το κράτος και όλο και περισσότερο η πίεση της αγοράς. Η αγορά πιέζει ολοένα το πανεπιστήμιο να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της. Οφείλει να προσαρμόζεται στην ποικιλομορφία των «πελατών» της προτείνοντας προνομιούχους τομείς στα παιδιά της ελίτ. Θα πρέπει να παράγει έρευνα, αλλά στη φυσική, στη χημεία, στη βιολογία, αντί για έρευνες στην

κοινωνιολογία ή την ψυχολογία, αν και δεν έχουν εξαλειφθεί πλήρως, παρά την πρόσφατη τάση στην Ιαπωνία...

Σταμέλος: Ναι, ναι.

Charlot: Τι είναι αυτό που απαιτείται; Έρευνα που μπορεί να παράγει αποτελέσματα σε σύντομο χρονικό διάστημα. Καθώς ο καπιταλισμός δεν είναι ανόητος, διατηρεί επίσης λίγη βασική έρευνα διότι γνωρίζει ότι η βασική έρευνα μπορεί τελικά να αποφέρει επίσης χρήματα. Αλλά θέλει έρευνα ενός άμεσου σχετικά διαστήματος. Με έναν κάπως αντιφατικό τρόπο, θέλει ακόμη να διαμορφώσει μία μάζα φοιτητών. Πρέπει να καταρτίσει φοιτητές διότι χρειάζεται να ανεβάσει το βασικό επίπεδο του πληθυσμού, για λόγους που αφορούν μια πιο περίπλοκη λειτουργία της σύγχρονης κοινωνίας: προβλήματα υγιεινής, προβλήματα υπευθυνότητας, διαδοχική λογική με τα πράγματα που είναι όλο και περισσότερο on line... Η αγορά απαιτεί έρευνα που να οδηγεί στη ραγδαία παραγωγή νέων αγαθών και υπηρεσιών και στην κατάρτιση πολυάριθμων φοιτητών. Στο σημείο αυτό υπάρχει μια αντίφαση μεταξύ της απαίτησης για μια κορυφαία παραγωγική έρευνα και της κατάρτισης μιας μάζας φοιτητών. Η διαφοροποίηση είναι ένας τρόπος να αντιμετωπίσουμε αυτή την αντίφαση, που είναι μια αντίφαση του ίδιου του κοινωνικού συστήματος. Αυτή η διαφοροποίηση των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης τείνει να συνοδεύεται από μία διαφοροποίηση των ίδιων των διδασκόντων, με διδάσκοντες που δουλεύουν στον τρίτο κύκλο με έρευνα κλπ και με άλλους που αφιερώνονται στη μαζική ανώτατη εκπαίδευση με λίγη έρευνα. Όταν αρνούμαστε αυτή την επιλογή μεταξύ έρευνας και εκπαίδευσης, δεχόμαστε, στη Γαλλία, στη Βραζιλία και πιθανότατα στην Ελλάδα, τεράστια πίεση. Πρέπει να κάνουμε έρευνα, να κάνουμε έρευνα, να κάνουμε έρευνα, σε τέτοιο σημείο που υπάρχει όλο και περισσότερη απάτη! Υπάρχουν συνάδελφοι που δημοσιεύουν πέντε φορές, έξι

φορές, επτά φορές το ίδιο άρθρο, μερικές φορές δεν αλλάζουν παρά μόνο τον τίτλο, άλλες φορές αλλάζουν μερικές προτάσεις. Αυτό το βλέπουμε όλο και πιο συχνά σε διάφορες χώρες. Γιατί το κάνουν αυτό; Για να επιζήσουν! Αλλά, την ίδια στιγμή, πρέπει να αντιμετωπίζουμε μία πίεση για να δημοσιεύουμε, να δημοσιεύουμε, να δημοσιεύουμε και μία πίεση να καταρτίζουμε πολυάριθμες μάζες φοιτητών και αυτό είναι μία από τις αντιφάσεις που έχουμε να ζήσουμε. Κατά τον ίδιο τρόπο που το σύστημα οφείλει να αντιμετωπίσει αυτή την αντίφαση μεταξύ της παραγωγής σημαντικής έρευνας και της μαζικής κατάρτισης φοιτητών. Ίσως θα πρέπει να ερευνήσουμε τις πιθανότητες εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, αλλά γι' αυτό θα μιλήσουμε, ελπίζω, στη συνέχεια, διότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι ένα ζήτημα για το οποίο πρέπει επίσης να μιλάμε σήμερα όταν σκεφτόμαστε το πανεπιστήμιο.

Σταμέλος: Έτσι, αναρωτιέμαι μετά από όλα όσα είπες, τι απομένει στην ιδιαιτερότητα του πανεπιστημίου, δηλαδή στη σχετική αυτονομία του πανεπιστημίου στην οποία έκανες αναφορά στην αρχή της συζήτησης, στην πανεπιστημιακή αυτονομία; Μένει κάτι;

Charlot: Ναι, εμείς!

Σταμέλος: (γέλια).

1.2. Οι πανεπιστημιακοί της γνώσης ως πυλώνας της αυτονομίας του πανεπιστημίου

Charlot: Θα εξηγήσω, πέρα από αυτή τη χιουμοριστική απάντηση. Απομένουμε «εμείς», τουλάχιστον για ένα χρονικό διάστημα, στο βαθμό που στο μέλλον μπορεί

κανείς να θεωρήσει μια σταδιακή αντικατάσταση του πανεπιστημίου από μια εξ αποστάσεως εκπαίδευση που δε θα καθοδηγείται κατά βάση από τους ακαδημαϊκούς. Ήδη σήμερα, οι καθηγητές του πανεπιστημίου, για το καλύτερο ή το χειρότερο, είναι στα πρόθυρα να χάσουν τον έλεγχο της πανεπιστημιακής μηχανής, συμπεριλαμβανομένου του ελέγχου της αξιολόγησής τους, του ελέγχου του ρυθμού των δημοσιεύσεών τους. Συνεχώς υπόκεινται οι ίδιοι σε αξιολογήσεις που είναι ποσοτικές με συστήματα ταξινόμησης, δεν ξέρω αν εσείς το έχετε αυτό στην Ελλάδα, εμείς το έχουμε αυτό στη Βραζιλία και στη Γαλλία: A1, A2, B1, B2 κλπ¹. Όταν ήμουν νέος, δημοσίευα άρθρα σε συνδικαλιστικά περιοδικά ή σε παιδαγωγικά περιοδικά που μεταφράζονταν σε πολλές χώρες και που σήμερα δε θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στην επίσημη αξιολόγηση του ακαδημαϊκού μου φακέλλου.

Σταμέλος: Είχες τύχη (γέλια).

Charlot:... αλλά τα βρήκα σε κυκλοφορία στην Αργεντινή 30 χρόνια μετά! Λοιπόν, έχουμε όλο και λιγότερο τον έλεγχο της πανεπιστημιακής μηχανής. Αλλά είμαστε ακόμα εκεί, με τους φοιτητές μας, στην προσπάθεια να διδάξουμε, να διευθύνουμε, να κατευθύνουμε έρευνες, κι αυτό είναι το όριο του τι μπορεί να κάνει η αγορά, τουλάχιστον επί του παρόντος. Το πανεπιστήμιο δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς τους ακαδημαϊκούς και το πανεπιστήμιο παραμένει παρόλα αυτά ένας χώρος κριτικής σκέψης. Κάπως έτσι θα το περιέγραφα τώρα, ένας χώρος όπου μπορούμε να μιλάμε για αντιφάσεις ή που μπορούμε να λέμε για αντιφάσεις. Αυτό προσπαθώ να διδάσκω στους φοιτητές μου. Η δουλειά του ερευνητή δεν είναι να λέει ποιος έχει δίκιο και ποιος έχει άδικο. Η δουλειά του ερευνητή είναι να προσδιορίζει, να εννοιολογεί, να αναδεικνύει,

---

¹ Αφορά ταξινομήσεις επιστημονικών περιοδικών.

να δείχνει τις αντιφάσεις, διότι αυτό γίνεται μόνο στο πανεπιστήμιο, μέσα από την έρευνα μπορούμε να το κάνουμε. Ακόμα κι ο ακτιβιστής δεν μπορεί να το κάνει αυτό. Ο ακτιβιστής δεν μπορεί να πει ότι πρέπει να λάβουμε υπόψη ορισμένες απόψεις των αντιπάλων, κ.λπ. Μόνο ο κόσμος του πανεπιστημίου είναι ικανός να αντιμετωπίσει τις αντιφάσεις, να δείξει και να μιλήσει για τις αντιφάσεις, όπως είμαστε εξάλλου έτοιμοι, εν μέρει, να κάνουμε αυτή τη στιγμή. Ούτε ο οργανισμός που κυριαρχείται από την αγορά, ούτε ο πολιτικός ακτιβιστής δε θα μπορεί να κάνει αυτή τη δουλειά. Αυτό που απομένει στο πανεπιστήμιο λοιπόν είμαστε εμείς, είναι αυτό που κάνουμε με τους φοιτητές μας, είναι οι φοιτητές που εκπαιδεύουμε, είναι η έρευνα και η εκπαίδευση που κάνουμε. Υπό πίεση, αλλά εντούτοις ακόμα υπάρχουμε.

Σταμέλος: Ακούγεσαι απαισιόδοξος...

Charlot:... Δεν είμαι απαισιόδοξος, αλλά πιστεύω ότι βρισκόμαστε σε μια ιστορική καμπή και ότι ο τρόπος με τον οποίο οι διδάσκοντες θα αντιδράσουν είναι θεμελιώδους σημασίας - όχι μόνο στην ανώτατη εκπαίδευση. Αυτή είναι η διαφορά ανάμεσα στο ζήτημα της πληροφορίας κι αυτό της γνώσης, πάνω στο οποίο επιμένω στις διαλέξεις μου στη Βραζιλία και κατά καιρούς και σε άλλες χώρες της Λατινικής Αμερικής. Ο καθηγητής της πληροφορίας είναι ιστορικά νεκρός. Ο καθηγητής που θα εξηγήσει ότι αυτό το είδος ψαριού κολυμπά έτσι, το άλλο είδος ψαριού κολυμπά έτσι ή ότι στην Πάτρα η οικονομική ζωή είναι η τάδε, είναι ιστορικά νεκρός διότι κανείς δεν μπορεί να μπει σε ανταγωνισμό με το Google. Εάν βάλω κάποιες καλοδιαλεγμένες λέξεις στο Google, θα λάβω πληροφορίες, γραφικά, εικόνες, βίντεο κλπ. Ο καθηγητής της πληροφορίας είναι ιστορικά νεκρός, αλλά ποτέ περισσότερο από σήμερα δεν ήταν αναγκαίος ένας καθηγητής της γνώσης. Διότι πρέπει να ξέρουμε να βάζουμε τις κατάλληλες λέξεις στο Google, διότι η πληροφορία που βρίσκουμε στο ίντερνετ δεν

είναι πάντα αξιόπιστη και σπάνια επαρκεί αν δεν ψάξουμε. Πρέπει να ψάχνουμε την πληροφορία, να την αξιολογούμε και πρέπει να συνδέουμε διαφορετικές πληροφορίες για να λύνουμε προβλήματα, για να καταλαβαίνουμε πράγματα, για να καταλαβαίνουμε το νόημα του κόσμου, το νόημα της ζωής, το νόημα των άλλων, το νόημα του ίδιου του εαυτού. Άρα λοιπόν μπορούμε να αντικατασταθούμε, μπορούμε, ολοένα και περισσότερο, να αντικαθιστώμαστε από προϊόντα πληροφόρησης, αλλά πιστεύω ότι θα παραμείνει αναγκαίος, εκτός αν βγούμε εντελώς απ' τον πολιτισμό, ένας καθηγητής που θα είναι καθηγητής της γνώσης. Από αυτή την άποψη, νομίζω ότι ό, τι είναι ίντερνετ μπορεί να είναι θετικό απελευθερώνοντάς μας απ' τα καθήκοντα της πληροφόρησης, που ιστορικά ήταν το πιο βαρετό κομμάτι της δουλειάς μας και να ασχοληθούμε με πράγματα πιο ενδιαφέροντα. Έτσι, ο λόγος μου δεν είναι απαισιόδοξος, δεν είναι αποκλειστικά για να κριτικάρει, δεν είναι αποκλειστικά αρνητικός, πιστεύω ότι υπάρχει μέλλον για τους καθηγητές, αλλά αυτό απαιτεί μια πολιτισμική αλλαγή, συμπεριλαμβανομένων των καθηγητών και των μορφών κοινωνικής, πολιτικής, συνδικαλιστικής αντίστασης, που εμπεριέχονται μέσα στο πανεπιστήμιο.

Σταμέλος: Αλλά η πραγματικότητα μου φαίνεται διαφορετική. Για να σου δώσω ένα παράδειγμα, την προηγούμενη χρονιά στο Paris 8, οι συνάδελφοι μου έλεγαν ότι αυτή τη στιγμή στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης υπάρχουν περίπου 200 φοιτητές που παρακολουθούν τα μαθήματα δια ζώσης και περίπου δέκα φορές περισσότεροι που κάνουν μαθήματα εξ αποστάσεως. Και αυτό δεν είναι μια υποχρέωση, γίνεται διότι, ολοένα και περισσότερο, οι εκπαιδευτικοί προτιμούν να έχουν μαθήματα εξ αποστάσεως. Και μου έδιναν επίσης μια εξήγηση αρκετά κριτική: ότι οι καθηγητές

φοβούνται όλο και περισσότερο τους φοιτητές, άρα προτιμούν να είναι εξ αποστάσεως για να αισθάνονται μεγαλύτερη σιγουριά.

1.3. Κοινωνία-Πανεπιστήμιο-Δημοκρατία

Σταμέλος: Για να επιστρέψω ξανά στη σχέση κοινωνία-πανεπιστήμιο, πιστεύεις ότι υπάρχει μια αποστολή του πανεπιστημίου σε σχέση με τη δημοκρατία; Παίρνοντας την ελληνική περίπτωση και την τωρινή οικονομική κρίση, πιστεύουμε ότι εάν το πανεπιστήμιο δεν υπάρχει παρά για λόγους οικονομικούς, δεν έχει λόγους να υπάρχει, τουλάχιστον σαν ένας μαζικός θεσμός. Θα μπορούσαμε ακόμη να σκεφτούμε ότι για μία χώρα που δεν έχει αρκετούς οικονομικούς πόρους, το γεγονός ότι έχει ένα μαζικό πανεπιστημιακό σύστημα δεν είναι παρά μια οικονομική σπατάλη. Ειδικά σε ό, τι αφορά τους αποφοίτους μας, βγαίνοντας απ' το πανεπιστήμιο, είναι υποχρεωμένοι είτε να παραμείνουν στην ανεργία για ένα ακαθόριστο χρονικό διάστημα είτε να φύγουν στο εξωτερικό.

Charlot: Το πρόβλημα είναι σχετικά καινούριο στην Ευρώπη, αλλά δεν είναι καινούριο αυτό καθ'αυτό. Θυμάμαι, πάνε 20 ή 25 χρόνια, να έχω στο Paris 8 μαροκινούς φοιτητές που έθεταν το ίδιο πρόβλημα. Νομίζω είχα έναν μαθητή απ' τη Βενεζουέλα που έθετε επίσης το ίδιο πρόβλημα. Υπάρχουν χώρες όπου υπάρχουν οργανώσεις άνεργων πτυχιούχων. Είναι ένα πρόβλημα που δεν είναι καινούριο, εμφανίζεται στην Ελλάδα αλλά αυτό καθ'αυτό δεν είναι καινούριο. Από τη στιγμή που υπήρξε μια χρονική μετατόπιση μεταξύ μιας μεσαίας -υπό κατασκευή- τάξης, που είχε επαρκώς τα χρήματα για να μπορεί να σπουδάσει τα παιδιά της, και της πραγματικότητας της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, το πρόβλημα δημιουργήθηκε. Επί της ουσίας, πιστεύω ότι πρέπει

να επιστρέψουμε στο ερώτημα των αντιφάσεων. Το πανεπιστήμιο συνδέεται με την αγορά, αυτό τι θέλει να πει; Θέλει να πει ότι η αγορά διαφημίζει το πανεπιστήμιο το οποίο έχει ανάγκη. Στην Ελλάδα, ο οικονομικός καπιταλισμός ποιο πανεπιστήμιο χρειάζεται υπό την προοπτική θέσεων εργασίας; Η αγορά δεν είναι οτιδήποτε, είναι σήμερα το οικονομικό κεφάλαιο, και κυρίως το ξέρετε στην Ελλάδα, τα γερμανικά οικονομικά κεφάλαια και οι Γερμανοί πιστωτές! Τι θέλει ως πανεπιστήμιο στην Ελλάδα; Πιστεύω ότι αδιαφορεί γι' αυτό κατά κάποιο τρόπο. Η Ελλάδα πρέπει να στοιχηθεί σε μια οικονομική θέση που να ανταποκρίνεται σε μια ευρωπαϊκή ιεραρχία με τη Γερμανία στην κορυφή και με κάποιες άλλες χώρες που συνδέονται με τη Γερμανία. Ο καπιταλισμός χωρίς αμφιβολία δεν εύχεται να εκπαιδεύσει μια μάζα μηχανικών στην Ελλάδα. Αλλά, την ίδια στιγμή που το πανεπιστήμιο είναι πάντα συνδεδεμένο με την οικονομική κατάσταση μιας χώρας, πάντα ξεπερνά, υπερβαίνει αυτή την κατάσταση. Είναι, παρόλα αυτά ένας τρόπος σκέψης, ένας τρόπος ανάλυσης των αντιφάσεων, ένας τρόπος ιδεολογικής παραγωγής. Αυτό είναι θεμελιώδες, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας αυτή τη στιγμή.

Σταμέλος: Σύμφωνα. Δύο σχόλια μόνο για να τροφοδοτήσω τη συζήτηση. Καταρχάς, στην Ευρώπη είναι λίγο πιο περίπλοκο διότι λέμε ότι δημιουργούμε έναν ευρωπαϊκό χώρο και μια ευρωπαϊκή κοινότητα. Αλλά, αυτό που διαπιστώνουμε είναι ότι ο φορολογούμενος Έλληνας πληρώνει για την εκπαίδευση των μηχανικών και των γιατρών που στη συνέχεια, καθώς η κυκλοφορία είναι ελεύθερη στον ευρωπαϊκό χώρο, θα δουλέψει κυρίως στη Γερμανία ή στην Αγγλία. Έχουμε 240.000 πτυχιούχους που έχουν μετακινηθεί μέσα στα 5-6 χρόνια της κρίσης.

Charlot: Ναι, αλλά και την ίδια στιγμή οι φορολογούμενοι του Πακιστάν πληρώνουν για την εκπαίδευση των γιατρών που θα δουλέψουν στην Αγγλία.

Σταμέλος: Σωστά!

Charlot: Αυτό που θέλω να πω είναι ότι εσείς είστε έτοιμοι να ανακαλύψετε στην Ευρώπη μια σειρά προβλημάτων που οι χώρες του νότου (και εγώ τώρα ανήκω σε μια χώρα του νότου), γνωρίζουν εδώ και καιρό. Οι πτυχιούχοι Μαροκινοί, οι πτυχιούχοι Πακιστανοί στην ιατρική, οι πτυχιούχοι Ινδοί στην πληροφορική θα δουλέψουν σε πλούσιες χώρες ενώ έχουν εκπαιδευτεί σε φτωχές χώρες, επιπλέον μιλάνε αγγλικά αυτοί οι Πακιστανοί και οι Ινδοί! Υπάρχει η βραζιλιάνικη λύση με την Κούβα: η Βραζιλία φέρνει Κουβανούς γιατρούς πληρώνοντας ένα μέρος του μισθού τους στην κουβανική κυβέρνηση. Αλλά αυτό έχει σοκάρει τη βραζιλιάνικη δεξιά ενώ κάποιοι από αυτούς τους Κουβανούς γιατρούς διαφεύγουν στις ΗΠΑ...

Σταμέλος: Καθόλου άσχημα! Ωστόσο, στην Ευρώπη, έχουμε ένα Λόγο σύμφωνα με τον οποίο χτίζουμε έναν κοινό χώρο. Άρα, η ανάλυσή μας θα όφειλε να αντιμετωπίσει αυτή την αντίφαση. Έχουμε σαν μονάδα ανάλυσης την Ευρώπη ή το Κράτος-Έθνος της νεωτερικότητας; Τελικά, εάν έχουμε έναν κοινό χώρο πτυχιούχων γιατί να μην έχουμε κι έναν κοινό χώρο χρεών;

Charlot: Είμαι σύμφωνος μαζί σου, αλλά αυτό πρέπει να το ρωτήσουμε στους Γερμανούς! Μου φαίνεται προφανές ότι τώρα αυτός ο διάλογος για τον κοινό χώρο αποτελεί ένα επιχείρημα για τον κυρίαρχο που λειτουργεί προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση ανάλογα με τα συμφέροντά του. Για να επανέλθω ξανά, πιστεύω ότι το πανεπιστήμιο δεν είναι νεκρό. Το πνεύμα του πανεπιστημίου δεν είναι νεκρό. Εκεί είναι που επιβιώνει η κριτική ανάλυση, η αποστασιοποίηση, η δυνατότητα της πνευματικής και πολιτισμικής αντίστασης. Τελικά, το πανεπιστήμιο είναι ζωντανό!

Σταμέλος: Θα μπορούσαμε να πούμε ότι μία από τις αποστολές του πανεπιστημίου είναι επίσης η εκπαίδευση των πολιτών, η προώθηση μιας ενεργούς πολιτειότητας;

Charlot: Ναι. Αλλά για μένα η πρωταρχική αποστολή του πανεπιστημίου είναι η παραγωγή γνώσης. Παραμένει ο χώρος, σε ολόκληρο τον κόσμο, όπου παράγουμε περισσότερη γνώση, περισσότερες έρευνες. Αυτή η παραγωγή και μετάδοση της γνώσης περιλαμβάνει την οικονομική διάσταση αλλά περιλαμβάνει επίσης την πολιτισμική, πολιτική, ιδεολογική και κριτική διάσταση που εσύ αποκαλείς μια ενεργή πολιτειότητα.

2. Η εξ αποστάσεως ανώτατη εκπαίδευση

Charlot: Θα μιλήσουμε για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση και για το νέο φοιτητικό κοινό. Την περασμένη βδομάδα, εδώ στο Aгacajи, όπου ζω και δουλεύω, υπήρχε μια μεγάλη διαφημιστική αφίσα για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Καθώς υπάρχει πολύ ιδιωτική εκπαίδευση, ανταγωνίζονται και κάνουν διαφημίσεις. Έτσι, υπήρχε ένα πανό ενός ιδιωτικού πανεπιστημίου υπέρ της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, δείχνοντας έναν τύπο τριάντα χρονών που γελούσε και έλεγε «η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι το όραμά σας». Το όραμα ενός ανθρώπου νέου και ευτυχισμένου. Γιατί ήταν ευτυχισμένος; Η αφίσα δεν το έλεγε, αλλά εγώ πιστεύω ότι ήταν ευτυχισμένος γιατί δεν ήταν υποχρεωμένος να πηγαίνει στα μαθήματα! Η τωρινή μου ερμηνεία (το δουλεύω με μία υποψήφια διδάκτορα) είναι ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση γίνεται αντιληπτή σαν μία εκπαίδευση στην οποία δεν είσαι υποχρεωμένος να παρευρεθείς στα μαθήματα. Δε γίνεται αντιληπτή σαν αυτό που είναι στην πραγματικότητα, δηλαδή μια εκπαίδευση στην οποία οφείλουμε να μελετάμε ολομόναχοι. Οι φοιτητές δεν επιλέγουν την εξ

αποστάσεως εκπαίδευση για να διαβάζουν μόνοι, αλλά για να μη χρειάζεται να πηγαίνουν στα μαθήματα. Η έρευνα της υποψήφιας διδάκτορός μου είναι πάνω στη σχέση που έχει η γνώση με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Η Elissandra, η υποψήφια διδάκτοράς μου, με εκπαίδευση στην ιστορία είναι, επιπλέον, εκπαιδευτικός στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση στο πανεπιστήμιό μου, ένα ομοσπονδιακό, δημόσιο πανεπιστήμιο. Όταν άρχισε την έρευνά της, ήταν βεβαίως εντελώς υπέρ της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Και είχε το Λόγο πάνω στην κυβερνοκουλτούρα που είναι ο Λόγος του Pierre Lévy, μεταφρασμένος εδώ στα πορτογαλικά. Αυτόν αποκαλώ «επικό» Λόγο πάνω στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση ή ένα ρομαντικό Λόγο, όπως λέει τώρα η Elissandra. Ας φανταστούμε ότι βρισκόμαστε είκοσι χρόνια μετά την εφεύρεση της τυπογραφίας από τον Γουτεμβέργιο. Θα υπήρχαν άτομα που θα μπορούσαν να αναπτύξουν έναν Λόγο του τύπου: τώρα δεν είμαστε υποχρεωμένοι να αντιγράψουμε τα βιβλία ένα προς ένα, υπάρχουν βιβλία για όλο τον κόσμο και έτσι από τώρα και σε δέκα χρόνια όλος ο κόσμος θα έχει διαβάσει Πλάτωνα και Αριστοτέλη. Αυτό είναι που προσπαθούν να μας κάνουν με τον «επικό» Λόγο για την κυβερνοκουλτούρα, λέγοντας αληθινά πράγματα, δυνατότητες, αλήθειες που δεν ανταποκρίνονται όμως στην πραγματικότητα που συμβαίνει εκεί έξω. Τι συμβαίνει στην πραγματικότητα στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση του πανεπιστημίου μας αυτή τη στιγμή; Σ' αυτή την έρευνα που κάνουμε διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν φοιτητές που δεν μπαίνουν ποτέ στην πλατφόρμα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν λίγες σχέσεις μεταξύ του κέντρου εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και των τοπικών πόλων, διαπιστώνουμε ακόμη ότι ενώ οι φοιτητές στέλνουν τις εργασίες τους στην πλατφόρμα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, συχνά είναι αντίγραφα η μια της άλλης.

Σταμέλος: Ένα πραγματικό χάος!

Charlot: Αυτοί που ανήκουν στον ίδιο πόλο συχνά αντιγράφουν μεταξύ τους. Και μετά, υπάρχουν συγγραφείς που προσπαθούν να μου αναπτύξουν ένα Λόγο πάνω στη δημιουργικότητα χάρη στην κυβερνοκουλτούρα! Επιπλέον, τι βλέπω στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση; Οι νέοι χρησιμοποιούν το ίντερνετ για να κάνουν τι; Για να μάθουν; Σπάνια! Χρησιμοποιούν το ίντερνετ για να κατεβάσουν μουσική, για να ανταλλάξουν γρήγορα μηνύματα, κάποιες φορές για να μπαίνουν σε σάιτς πορνό. Υπάρχει πιο πολύ *WhatsApp* παρά επιστημονικά άρθρα! Τι κάνουν όταν έχουν μια εργασία να στείλουν στον καθηγητή τους; Μπαίνουν στο ίντερνετ, ναι, αλλά βρίσκουν ένα κείμενο, το αντιγράφουν, το κάνουν επικόλληση και το δίνουν στον καθηγητή σα να ήταν δικό τους κείμενο. Υποθέτω ότι βλέπουμε το ίδιο πράγμα και στην Ελλάδα.

Σταμέλος: Ναι, ακριβώς!

Charlot: Υπάρχει αυτή η πραγματικότητα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης που εξηγεί την τεράστια στατιστική αποτυχία [αναφέρεται στο ποσοστό επιτυχίας σε εξετάσεις για την απόκτηση της άδειας άσκησης δικηγορίας] και παράλληλα υπάρχει ο Λόγος για την κυβερνοκουλτούρα που προτάσσει κάποιες ενδεχόμενες δυνατότητες. Υπάρχει τεράστιο χάσμα μεταξύ των δύο. Όσον αφορά τη μεριά του καθηγητή, δεν ξέρω – έχω λίγες επαφές με το Paris 8 αυτή τη στιγμή. Από την πλευρά των καθηγητών είναι ίσως ένας τρόπος να μην έχουν πλέον φοιτητές.

Σταμέλος: Ναι, αλλά αυτό θέτει ένα μικρό πρόβλημα ωστόσο.

Charlot: Ναι, αλλά αυτό είναι ένα παλιό όνειρο των καθηγητών. Αγαπώ τα μαθηματικά, θέλω να γίνω καθηγητής μαθηματικών, το πρόβλημα είναι ότι θα πρέπει να υποστηρίξω τους φοιτητές στα μαθηματικά.

Σταμέλος: Ακριβώς αυτό!

Charlot: Κάπως έτσι δε λειτουργεί αυτό εδώ και πολύ, πολύ καιρό; Οι καθηγητές που ήθελαν να είναι καθηγητές διότι αγαπούσαν το αντικείμενο, αλλά είχαν να υποστηρίζουν και φοιτητές. Τώρα χάρη στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, σε τελική ανάλυση, δε χρειάζεται πλέον να υποστηρίζει ο καθηγητής τους φοιτητές! Όμως αυτό δεν έχει να κάνει με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Έχει να κάνει με την παραγωγή των μαθημάτων που δίνονται σε ένα σύστημα που μπορεί να είναι δημόσιο, ιδιωτικό ή οτιδήποτε και που θα με βάλει στο ίντερνετ, αυτό και μόνο. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι ένα εντελώς άλλο πράγμα, με στήριξη, με μία καινούρια παιδαγωγική μορφή αλληλεπίδρασης. Ειδάλλως, δεν πρόκειται για εξ αποστάσεως εκπαίδευση, είναι η πώληση εκπαιδευτικών προϊόντων σε μία αγορά που κυριαρχείται από την έγνοια του κέρδους.

Σταμέλος: Ναι, αλλά ωστόσο πρέπει να δεχτούμε ότι με την εξ αποστάσεως εκπαίδευση έχουμε μία σημαντική αλλαγή σε τρία επίπεδα: σχέση με το ίδρυμα, σχέση μεταξύ των φοιτητών ως κοινότητα μάθησης και σχέση στη γνώση.

Charlot: Η πραγματική εξ αποστάσεως εκπαίδευση δημιουργεί μια πραγματική κοινότητα μάθησης. Σε ό, τι αφορά τη σχέση στη γνώση, το ερώτημα είναι: γιατί, ποιος είναι ο στόχος, το κίνητρο του φοιτητή για να κατευθυνθεί προς μια εκπαίδευση από απόσταση; Η τωρινή απάντηση, στην υπό εξέλιξη έρευνα της υποψήφιας διδάκτορός μου, είναι ότι οι φοιτητές δεν επιλέγουν έναν καινούριο τρόπο μάθησης, δεν εισέρχονται σε μια καινούρια σχέση στη γνώση. Επιλέγουν να μην είναι υποχρεωμένοι να πηγαίνουν στα μαθήματα, πράγμα κατανοητό διότι τα μαθήματα είναι πολύ μακριά, διότι πρέπει να διανύσουν 250 χιλιόμετρα με το αυτοκίνητο για να φτάσουν και 250

χιλιόμετρα με το αυτοκίνητο για να ξαναγυρίσουν. Είναι λοιπόν μία απάντηση από άποψη χώρου και χρόνου πριν από οτιδήποτε άλλο. Η Ελλάδα είναι μία πολύ μεγάλη ιστορική χώρα αλλά από άποψη χώρου δεν είναι πολύ μεγάλη. Δεν είναι η Κίνα, η Ινδία ή η Βραζιλία και έτσι αυτό το ερώτημα του χώρου και του χρόνου τίθεται διαφορετικά. Υπάρχουν χώρες που είναι τεράστιες και η εξ αποστάσεως εκπαίδευση είναι μια απάντηση γεωγραφική, χωρική, χωροχρονική. Αλλά πρέπει να κατασκευάσουμε αυτή την εκπαίδευση. Ποια είναι η δυσκολία; Υπήρχε ήδη μία εξ αποστάσεως εκπαίδευση από πριν, απόπειρες με την τηλεόραση για παράδειγμα. Αυτό δεν προχώρησε γιατί είναι ένα άλλο είδος εκπαίδευσης που προϋποθέτει έναν άλλο τρόπο μάθησης. Αυτό συνεπάγεται μια ενεργητική κονστрукτιβιστική Παιδαγωγική όπου ο φοιτητής έχει την υπευθυνότητά του, είναι ικανός να αυτοαξιολογηθεί με τα όργανα που θέτουμε στη διάθεσή του, μπορεί να αλληλεπιδράσει με τον προσωπικό καθηγητή του, με την ομάδα, να στείλει ένα μήνυμα λέγοντας: Δεν καταλαβαίνω αυτό το κομμάτι του κειμένου, μπορεί κάποιος να μου το εξηγήσει; Αυτός είναι ένας άλλος φοιτητής. Αλλά αυτό που βλέπουμε στην έρευνά μας είναι ότι υπάρχουν φοιτητές που κατά τη διάρκεια ενός μήνα δεν μπαίνουν στην πλατφόρμα, υπάρχουν άλλοι που μπαίνουν μόνο κατά διαστήματα. Φοιτητές που μπαίνουν όλες τις μέρες πρακτικά δεν υπάρχουν. Στην πραγματικότητα, δεν είναι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση που λειτουργεί, είναι μία απόπειρα να κατασκευάσουμε ένα παιδαγωγικά χωροχρονικό υποκατάστατο σχεδόν άδαιο από την παραδοσιακή εκπαίδευση. Δεν κριτικάρω καθόλου τη δυνατότητα και το ενδιαφέρον για μια εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Αυτό μπορεί να είναι μία από τις απαντήσεις για το μέλλον. Αλλά, λέω ότι, συχνά, δεν είναι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση αυτό που κάνουμε τώρα. Είναι η on line, διαδικτυακή «διαθεσιμότητα» των εκπαιδευτικών προϊόντων. Αυτό δεν το αποκαλώ εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Σταμέλος: Ναι, έχεις δίκιο. Τώρα θα ήθελα να επιστρέψω ξανά στη σχέση με το ίδρυμα καθώς δεν έχουμε πλέον ανάγκη να έχουμε έναν κοινό τόπο, έναν κοινό χώρο. Καταλαβαίνουμε ότι αυτό μειώνει το κόστος λειτουργίας, αλλά για το ίδρυμα αυτό είναι άλλο πράγμα. Αυτό αλλάζει.

Charlot: Κατά κάποιον τρόπο, ναι. Γιατί, στην πραγματικότητα, γνωρίζουμε επίσης ότι οι αποτελεσματικές μορφές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης προϋποθέτουν ένα ελάχιστο δια ζώσης εκπαίδευση.

Σταμέλος: Ναι, ένα ελάχιστο. Είναι στα αλήθεια ένα πανεπιστήμιο ή είναι μία πανεπιστημιακή μορφή όπως έλεγες πριν;

Charlot: Είναι περισσότερο μια πανεπιστημιακή μορφή που επιτρέπει στους φοιτητές να αποκτήσουν ένα πτυχίο. Διότι υπάρχει ακόμη ένα πράγμα για το οποίο δεν έχουμε μιλήσει ακόμα και είναι ουσιαστικό. Τι θέλουν οι φοιτητές, ουσιαστικά; Δεν είναι η εκπαίδευση, υπάρχουν αυτοί που θέλουν την εκπαίδευση, όμως η πλειοψηφία θέλει πάνω απ' όλα ένα πτυχίο. Εάν είναι δυνατό να έχει το πτυχίο με ένα ελάχιστο κόστος σε χρόνο και ενέργεια, υπάρχει μια καλή μερίδα φοιτητών που θα επιλέξει αυτή τη λύση, ακόμη και αν η μειοψηφία θέλει ακόμη την εκπαίδευση. Και εάν είναι δυνατό να πουλήσει κανείς ένα πτυχίο σε αυτούς τους φοιτητές βγάζοντας ένα καλό κέρδος, θα υπάρχουν άτομα που θα το πουλήσουν.

3. Η ανώτατη εκπαίδευση στη Βραζιλία

Σταμέλος: Θα ήθελα να επιμείνουμε σε μία αντίφαση. Υπάρχουν «μαϊμού» ιδιωτικά πανεπιστήμια που προσελκύουν φοιτητές, φοιτητές που ενδιαφέρονται αποκλειστικά

για το πτυχίο. Αλλά αυτό το πτυχίο πρέπει να έχει παρόλα αυτά μια αξία, μια ελάχιστη αξία στην αγορά εργασίας...

Charlot: Αυτό σχετίζεται με αυτό που είπα στην αρχή σχετικά με τη διαφοροποίηση. Άλλωστε, δεν είναι, γενικά, πανεπιστήμια, είναι σχολές, χωρίς να υπάρχει ένα σύνολο σχολών που να αποτελούν ένα πανεπιστήμιο. Στη Βραζιλία αυτό εμφανίζεται στη νομική, κάποιες φορές στα παιδαγωγικά ή στη διοίκηση. Είναι πολύ πιο δύσκολο στην ιατρική ή στους μηχανικούς, εκεί που χρειάζονται υλικό και τεχνικά αξιόπιστες ικανότητες.

Σταμέλος: Υπάρχει η δυνατότητα με αυτόν τον τύπο πτυχίων να συμμετέχουν σε εθνικούς διαγωνισμούς για να μπουν σε ένα επάγγελμα, για να γίνουν δάσκαλοι ενός σχολείου, για παράδειγμα;

Charlot: Ναι, εάν το πτυχίο αναγνωρίζεται από το Υπουργείο.

Σταμέλος: Άρα, εάν κάνω μια πανεπιστημιακή εκπαίδευση σε ένα ιδιωτικό πανεπιστήμιο και αποκτήσω ένα πτυχίο, μπορώ να παρουσιαστώ και να έχω μία θέση μέσα στο σχολικό σύστημα.

Charlot: ...Ναι, εάν το πτυχίο αναγνωρίζεται από το Υπουργείο Εκπαίδευσης. Το Υπουργείο Εκπαίδευσης αξιολογεί τακτικά τα πτυχία και θέτει τους κανονισμούς εκπαίδευσης, τους κανόνες για τους καθηγητές, το υλικό, κλπ. Κάθε χρόνο αποαναγνωρίζονται διάφορα πρόγραμματα σπουδών, των οποίων τα πτυχία δεν αναγνωρίζονται πλέον. Αλλά από τη στιγμή που ένα πτυχίο αναγνωρίζεται από το Υπουργείο, έχει την ίδια νομική αξία με ένα πτυχίο από το δημόσιο πανεπιστήμιο. Είναι άλλωστε ένα πρόβλημα της διεθνοποίησης. Για παράδειγμα, τα μεταπτυχιακά στην

εκπαίδευση, που γίνονται από Βραζιλιάνους εκτός Βραζιλίας, δεν αναγνωρίζονται. Υπάρχει ένας προστατευτισμός των καθηγητών, να προστατεύονται από τους διαγωνισμούς του εξωτερικού. Συχνά, αρνούνται να επικυρώσουν τα πτυχία που αποκτώνται έξω. Όχι πάντα, αλλά πολύ συχνά. Σε αυτό το σημείο ανακαλύπτουμε μία άλλη διάσταση, τον κορπορατισμό και τον εθνικό προστατευτισμό που μπορούν να λειτουργήσουν ενάντια στα πτυχία του εξωτερικού. Κάποιες φορές πρόκειται για έναν προστατευτισμό διότι τα πτυχία απονέμονται από καλά πανεπιστήμια. Άλλες φορές είναι πτυχία που έρχονται από περιοχές ή ιδρύματα απομακρυσμένα ή λίγο γνωστά. Και η άλλη περίπτωση είναι εκείνη κάποιων ιδρυμάτων που δεν έχουν άλλο στόχο από το να βγάλουν χρήματα από τους φοιτητές. Οι περιπτώσεις είναι διαφορετικές και γι' αυτό η διαδικασία της αξιολόγησης αποκτά όλο και μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Σταμέλος: Θα μπορούσες να μου εξηγήσεις λίγο το βραζιλιάνικο σύστημα; Αυτό που μου προκαλεί εντύπωση είναι ότι τα παιδιά των πλουσίων πηγαίνουν στη δημόσια ανώτατη εκπαίδευση και τα παιδιά της μεσαίας τάξης στην ιδιωτική.

Charlot: Θα στο εξηγήσω και είναι επίσης πολύ ενδιαφέρον γιατί στη Βραζιλία υπάρχει αριστερή κυβέρνηση από το 2002. Τι έγινε; αξίζει τον κόπο; κλπ. Καταρχάς στη Βραζιλία υπάρχει ένας διαγωνισμός εισαγωγής στα πανεπιστήμια. Δεν είναι όπως στη Γαλλία, δεν ξέρω πώς είναι στην Ελλάδα, αλλά υπάρχει ένας διαγωνισμός εισαγωγής στα δημόσια βραζιλιάνικα πανεπιστήμια. Κι ακόμη και στα επί πληρωμή ιδιωτικά πανεπιστήμια υπάρχει διαγωνισμός εισαγωγής.

Σταμέλος: Σε εθνικό επίπεδο; Υπάρχει ένας διαγωνισμός σε επίπεδο εθνικό ή σε επίπεδο ιδρύματος;

Charlot: Όχι, σε επίπεδο κάθε πανεπιστημίου. Κάθε πανεπιστήμιο οργάνωνε μέχρι πρόσφατα το δικό του διαγωνισμό που αποκαλούσε "vestibular", "vestibule" [αίθουσα αναμονής, προθάλαμος]. Σήμερα, βρισκόμαστε σε διαδικασία μερικής αλλαγής διότι εδώ και κάποια χρόνια ανέπτυξαν μια εξέταση στο τέλος των σπουδών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Πρόκειται για μια εξέταση, που δεν είναι διαγωνισμός, αλλά, ολοένα και περισσότερο, τα πανεπιστήμια χρησιμοποιούν τους βαθμούς σε αυτή την εξέταση ως μηχανισμό επιλογής, δηλαδή σα διαγωνισμό. Αυτό που είναι σημαντικό είναι ότι υπάρχει ένας διαγωνισμός εισαγωγής όποια κι αν είναι η μορφή του. Εκεί συμμετέχουν μαθητές που τελείωσαν τη δημόσια δευτεροβάθμια εκπαίδευση και άλλοι που τελείωσαν την ιδιωτική δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πρέπει να κρατήσουμε ότι υπάρχουν δύο δίκτυα: η ιδιωτική εκπαίδευση και η δημόσια εκπαίδευση. Όμως, τα ιδιωτικά σχολεία είναι γενικά καλύτερα από τα δημόσια διότι οι συνθήκες δουλειάς και κοινωνικής πρόσληψης στην ιδιωτική εκπαίδευση είναι καλύτερες από τη δημόσια εκπαίδευση. Υπάρχουν άλλωστε εκπαιδευτικοί που δουλεύουν και στα δύο.

Σταμέλος: αλήθεια, είναι αυτό δυνατό;

Charlot: Ναι, η εκπαίδευση είναι ακόμη μερικής απασχόλησης, αν και υπάρχει μια τάση να γίνει πλήρους απασχόλησης. Άρα, μπορείς να είσαι καθηγητής το πρωί στη δημόσια εκπαίδευση και καθηγητής το απόγευμα στην ιδιωτική εκπαίδευση, όπου κερδίζεις περισσότερα χρήματα και προετοιμάζεις περισσότερα μαθήματα, για να μη χάσεις τη δουλειά σου. Υπάρχουν πράγματι δύο δίκτυα. Επομένως, ποιος κερδίζει τις θέσεις στο διαγωνισμό εισαγωγής στα δημόσια πανεπιστήμια; Μαζικά, αυτοί που βγαίνουν από το ιδιωτικό σχολείο. Θα κάνουν δωρεάν ανώτατες σπουδές. Ποιος οφείλει να πληρώσει τις θέσεις στα ιδιωτικά πανεπιστήμια; Αυτοί που βγαίνουν από το δημόσιο σχολείο και που

πολύ συχνά δουλεύουν την ημέρα και πηγαίνουν σε ένα επί πληρωμή ιδιωτικό πανεπιστήμιο το βράδυ. Είναι παράδοξο, είναι ένας κόσμος ανάποδος.

Σταμέλος:... Κι εσύ πού είσαι;

Charlot: Εγώ δουλεύω σε δημόσιο πανεπιστήμιο, πράγμα που μου επιτρέπει να κάνω έρευνα κλπ. Αλλά οι φοιτητές μου δεν είναι οι φτωχοί. Οι φοιτητές οι πιο φτωχοί είναι στο ιδιωτικό πανεπιστήμιο, που είναι οπωσδήποτε πιο σημαντικό σε αριθμό φοιτητών απ' ότι στο δικό μου δημόσιο πανεπιστήμιο που είναι ομοσπονδιακό. Άρα, 85% των Βραζιλιάνων φοιτητών βρίσκονται στα ιδιωτικά πανεπιστήμια. Βέβαια, αυτή είναι μία πρώτη, απλουστευτική, εικόνα της κατάστασης στη Βραζιλία. Στην πραγματικότητα, είναι λίγο πιο περίπλοκο. Οι πιο φτωχοί δεν πάνε καθόλου στο πανεπιστήμιο διότι συχνά δεν προβιβάζονται στο δεύτερο μέρος της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, τύπου λυκείου. Και μετά, οι φοιτητές μου των παιδαγωγικών του δημόσιου πανεπιστημίου προέρχονται από την εργατική τάξη ή από την κατώτερη μεσαία τάξη, ενώ οι φοιτητές της ιατρικής και της νομικής των μεγάλων ιδιωτικών πανεπιστημίων ανήκουν στις προνομιούχες τάξεις. Στη διάκριση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού, προστίθενται η ποικιλία του διαγωνισμού ανάλογα με το αντικείμενο και η περισσότερο ή λιγότερο μεγάλη γεωγραφική εγγύτητα του ενός ή του άλλου πανεπιστημίου.

Σταμέλος: Όμως υπάρχει η αγοραστική δύναμη για να πληρώσεις τα δίδακτρα;

Charlot: Προφανώς, οι φοιτητές έχουν μεγάλα προβλήματα να πληρώνουν. Άρα, τι συνέβη όταν η αριστερά ανέβηκε στην εξουσία; Προσπάθησε να τροποποιήσει εν μέρει αυτή την κατάσταση. Αυτό που έκανε είναι ενδιαφέρον γιατί δείχνει την αποτελεσματικότητα και τα όρια της αποτελεσματικότητας των πανεπιστημιακών πολιτικών της αριστεράς. Η αριστερά στην εξουσία δημιούργησε νέα δημόσια

πανεπιστήμια και αύξησε πάνω από 50% τον αριθμό των θέσεων στα δημόσια πανεπιστήμια. Το υπουργείο έκανε επίσης μεγάλη δουλειά «εσωτερικοποίησης» των δημόσιων πανεπιστημίων, δηλαδή δημιουργίας παραρτημάτων του πανεπιστημίου στο εσωτερικό της χώρας και όχι μόνο στην πρωτεύουσα του ομοσπονδιακού κράτους ή στις μεγάλες πόλεις. Αυτό το ζήτημα της «εσωτερικοποίησης» του πανεπιστημίου, αυτό το γεωγραφικό ζήτημα, είναι πολύ σημαντικό σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά δεν το βλέπουμε στην Ελλάδα ή στη Γαλλία, διότι στη Γαλλία έχουμε πάντα ένα δημόσιο πανεπιστήμιο σε λιγότερο από 100 χιλιόμετρα. Αντίθετα, εδώ στη Βραζιλία δεν ήταν τέτοια η περίπτωση. Όταν το πιο κοντινό πανεπιστήμιο είναι στα 250 χιλιόμετρα -500 χιλιόμετρα πήγαινε έλα- σημαίνει ότι πρέπει να εγκατασταθείς στην πόλη του πανεπιστημίου. Και να έχεις χρήματα για να ζεις. Αυτό που έκανε το κράτος, στο οποίο σε αυτό το σημείο του έχει ασκηθεί κριτική από τα δημόσια πανεπιστημιακά συνδικάτα, είναι να δημιουργήσει ένα σύστημα που ονομάζεται "PROUNI" στο οποίο τα ιδιωτικά πανεπιστήμια δέχονται δωρεάν φοιτητές και σε αντάλλαγμα το κράτος αφαιρεί φόρους από αυτά τα πανεπιστήμια. Είναι ένα σύστημα που επιτρέπει στο κράτος, κατά κάποιο τρόπο, να χρησιμοποιεί θέσεις στα ιδιωτικά πανεπιστήμια και να τις αγοράζει με μείωση φόρων. Αυτό έχει ένα διπλό πλεονέκτημα. Το πλεονέκτημα από την πλευρά του δημοσίου για χρήση υπαρχουσών υποδομών. Το προτέρημα από την πλευρά του ιδιωτικού, διότι καθώς η ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση είναι πολύ ανεπτυγμένη, έρχεται μία στιγμή όπου τα ιδιωτικά ιδρύματα δε βρίσκουν πλέον φοιτητές διότι δεν υπάρχουν αρκετοί που να βγαίνουν από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και να είναι ικανοί να πληρώσουν. Κατά κάποιο τρόπο, το κράτος αγοράζει τις θέσεις στην ιδιωτική εκπαίδευση. Παράλληλα, το κράτος οργάνωσε ένα αμερικάνικο σύστημα πίστωσης για τους φοιτητές. Μία πίστωση που οι φοιτητές θα

επιστρέψουν μετά, σε δέκα χρόνια, με τόκους πολύ χαμηλούς. Αλλά, την περασμένη χρονιά, αυτή η δράση παραλίγο να τυναχτεί στον αέρα διότι τα μικρά πανεπιστήμια ή οι μικρές σχολές άρχισαν να δέχονται φοιτητές πολύ αδύναμους που θα πήγαιναν να πληρώσουν με πίστωση του κράτους. Είναι ακόμη ένας τρόπος, παράλληλα, να ενισχύεται οικονομικά το ιδιωτικό μέσα από τη βοήθεια που δίνει το κράτος στους φτωχούς φοιτητές και να επιτρέπεται σε αυτούς τους φοιτητές να κάνουν ανώτερες σπουδές που συχνά δε θα μπορούσαν να κάνουν χωρίς αυτή τη βοήθεια. Τέλος, το κράτος προώθησε και επέβαλε στα δημόσια πανεπιστήμια ένα σύστημα ποσοστώσεων. Αλλά προσοχή, η Βραζιλία είναι μια ομοσπονδιακή χώρα, δεν είναι όπως η Ελλάδα ή η Γαλλία όπου το υπουργείο αποφασίζει και όλος ο κόσμος εφαρμόζει. Σε ένα ομοσπονδιακό κράτος, όπως η Βραζιλία ή οι ΗΠΑ, το υπουργείο δίνει τις βάσεις και κάθε πολιτεία προσαρμόζει, ερμηνεύει τις ομοσπονδιακές κατευθύνσεις. Το πανεπιστήμιό μου διαθέτει 50% των θέσεων, αυτή τη στιγμή, σε υποψήφιους που πραγματοποίησαν όλες τις σπουδές τους σε δημόσια σχολεία και ανάμεσα σε αυτό το 50% υπάρχει μία ποσόστωση για τους μαύρους και τους ιθαγενείς. Όλες αυτές οι πολιτικές αξίζουν τον κόπο. Είναι ένα από τα θετικά αποτελέσματα του κόμματος των εργαζομένων (PT) που είναι στην εξουσία από το 2002. Επέτρεψε σε όλους τους νέους να μπαίνουν στο πανεπιστήμιο και να κάνουν ανώτατες σπουδές. Το πρόβλημα, όπως και σε άλλες χώρες, είναι αυτή η ακραία διαφοροποίηση που οδηγεί στο να υπάρχουν στιγμές που δεν ξέρουμε εάν μπορούμε ακόμα να αποκαλούμε αυτό «πανεπιστημιακή εκπαίδευση».

Σταμέλος: Υπάρχει μια πανεπιστημιακή πολιτική σε σχέση με τις παγκόσμιες κατατάξεις και η βραζιλιάνικη κοινωνία ενδιαφέρεται για αυτές τις κατατάξεις;

Charlot: Η απάντηση είναι περισσότερο «όχι». Αυτό είναι ένα ερώτημα ενός Έλληνα, ενός Γάλλου, ενός Γερμανού, δεν είναι ερώτημα ενός Βραζιλιάνου. Το πανεπιστήμιο του Σάο Πάολο που είναι το πιο σημαντικό της Νότιας Αμερικής, είναι στην 100^η ή 120^η θέση στην κατάταξη της Σαγκάη. Είναι ένα δημόσιο πανεπιστήμιο που εξαρτάται από την πολιτεία του Σάο Πάολο, δεν είναι ένα ομοσπονδιακό πανεπιστήμιο. Δεν υπάρχει μια ισχυρή κεντρική εξουσία που να καθορίζει μια πολιτική για όλα τα πανεπιστήμια και που να νοιάζεται για τη θέση τους στις διεθνείς κατατάξεις. Και όταν το πρώτο βραζιλιάνικο πανεπιστήμιο βρίσκεται στην 100^η ή στην 120^η θέση, δεν παθιάζεσαι για την κατάταξη της Σαγκάη, παρόλο που ξέρεις ότι υπάρχει.

Σταμέλος: Έχετε ένα ερωτηματολόγιο για την αξιολόγηση της εκπαίδευσης;

Charlot: Του εκπαιδευτικού ή της διδασκαλίας;

Σταμέλος: Στην Ελλάδα λέμε «εκπαιδευτικός», αλλά στη Γαλλία λέμε «διδασκαλία»!

Charlot: Εκ νέου πρέπει να υπενθυμίσω ότι πολλά πανεπιστήμια είναι ιδιωτικά και ότι, μεταξύ των δημόσιων πανεπιστημίων, ένας σημαντικός αριθμός είναι "estaduais" [κρατικά] και εξαρτώνται οικονομικά από το ομοσπονδιακό κράτος και όχι από την πολιτεία. Η λειτουργία κάθε πανεπιστημίου έχει λοιπόν μια μεγάλη παιδαγωγική αυτονομία. Αυτό γίνεται κατανοητό όταν υπάρχουν ομοσπονδιακά πανεπιστήμια- όπως αυτό που δουλεύω- που έχουν τη δυνατότητα να αποφασίζουν μόνα τους για την αξιολόγησή τους. Στο πανεπιστήμιό μου βαθμολογούμαστε από τους φοιτητές μας, σε επίπεδο πτυχίου (όχι διδακτορικού...). Δεν παραπονιέμαι προσωπικά, μου δίνουν καλό βαθμό, αλλά η εμπειρία και η παρατήρηση με βοήθησαν να πάρω τις αποστάσεις μου από αυτό το σύστημα βαθμολόγησης. Καταρχάς, διότι οι φοιτητές σου βάζουν το βαθμό που τους δίνεις! Εάν είσαι καθηγητής πολύ αυστηρός, σου βάζουν χάλια βαθμό

από εκδίκηση... Έπειτα, δεν υπάρχει τίποτα το ποιοτικό σε αυτή την αξιολόγηση, είναι ένας βαθμός συνολικός. Είμαι υπέρ μιας ποιοτικής αξιολόγησης της διδασκαλίας, που θα ήταν ενδιαφέρουσα και θα μπορούσε να βοηθήσει στη βελτίωση της διδασκαλίας. Όμως, οι συνολικοί βαθμοί, ανταποκρίνεται σε αυτό που κριτικάρουμε στα μαθήματά μας! Εξηγούμε στους φοιτητές ότι υπάρχει η αθροιστική αξιολόγηση που αποτελείται από το να δίνεις ένα μόνο βαθμό για όλα, ένα βαθμό που θα αντιπροσώπευε την αξία του προσώπου. Αυτό με το οποίο πρέπει να τελειώσουμε και να πάμε προς μια αξιολόγηση διαμορφωτική, διαγνωστική, ρυθμιστική κλπ. Και όταν το ίδρυμα οργανώνει μια αξιολόγηση για τους καθηγητές είναι ακριβώς ο ίδιος τύπος αθροιστικής αξιολόγησης που κριτικάρουμε στα μαθήματά μας! Είναι μία ακόμα αντίφαση...

(μετάφραση: Παναγιώτα Ευαγγελάκου, επιμέλεια κειμένου: Παναγιώτα Ευαγγελάκου-Γιώργος Σταμέλος).

Bernard Charlot

Απόφοιτος της Φιλοσοφίας. Διδάκτωρ του Κράτους στα Γράμματα και στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες (Πανεπιστήμιο Paris X). Επίτιμος καθηγητής στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Paris 8. Από το 2003, ζει στη Βραζιλία, όπου είναι προσκεκλημένος καθηγητής στο Ομοσπονδιακό Πανεπιστήμιο του Σεργκίπ. Προσκεκλημένος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Πόρτο, στην Πορτογαλία. Έγραψε 14 βιβλία, στα γαλλικά και τα πορτογαλικά, οργάνωσε άλλα 8 βιβλία, δημοσίευσε περισσότερο από 50 κεφάλαια σε συλλογικούς τόμους, καθώς και πολυάριθμα άρθρα και ερευνητικές εκθέσεις. Τα βιβλία και τα άρθρα του δημοσιεύτηκαν και μεταφράστηκαν σε 18 χώρες. Το βασικό θέμα στις έρευνές του είναι το ζήτημα της σχέσης στη γνώση. Ήταν Σύμβουλος της UNESCO- Βραζιλία, πρόεδρος της γαλλικής Ένωσης του διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης (AECSE). Είναι μέλος της Διεθνούς Επιτροπής του Παγκόσμιου Φόρουμ για την Εκπαίδευση στο Πόρτο Αλέγκρο, του οποίου είναι ένας από τους ιδρυτές, και μέλος επιστημονικών επιτροπών πολυάριθμων περιοδικών. Δητύθυε δεκάδες μεταπτυχιακά και διδακτορικά (Γαλλία, Βραζιλία, Αργεντινή) και επέβλεψε πολλά μεταδιδακτορικά (Γαλλία και Βραζιλία).